

TVRZENÍ, PŘÍSAHY A JEJICH PRÁVNÍ DOPAD VE VYBRANÝCH ZEMÍCH STAROVĚKÉHO SVĚTA¹

MGR. MICHAELA UHLÍŘOVÁ
MASARYKOVA UNIVERZITA BRNO
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN STÁTU A PRÁVA

Abstrakt

Článek se zaměřuje na verbální vyjádření skutečnosti, respektive na jeho právní dopad ve vybraných starověkých státech. V první části je vymezeno prosté tvrzení oproti významnější přísaze a oba tyto ústní projevy jsou charakterizovány z pohledu tehdejší společnosti. Následující části se zabývají jednotlivými oblastmi, kdy se dostává verbální projev do kontaktu s právem, především pak právní úpravou postihující osoby úmyslně zkreslující skutečnost, ať již v počáteční fázi soudního řízení (falešné obvinění z trestné činnosti) či v jeho průběhu (křivá výpověď, falešné svědectví). Závěr se zaměřuje na tehdejší společnost jako takovou a na problematiku společenské diferenciaci ve vztahu k rozebíranému tématu.

UHLÍŘOVÁ, Michaela. Tvrzení, přísahy a jejich právní dopad ve vybraných zemích starověkého světa. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, roč. 3, 2011, č. 5, s. 75-84.

Úvod

Tvrzení versus přísaha

Starověké právnícké prameny se často zabývají verbálním výrokem jako takovým. Můžeme se s ním setkat buď ve formě tvrzení nebo přísahy. Oba tyto typy se těšily vážnosti, přísaha pak dokonce vážnosti značné. Tvrzení lze definovat jako pouhé verbální vyjádření skutečnosti, jde tedy o výrok určité osoby bez dalších náležitostí. Přísaha je o stupeň výše, neboť se jedná o potvrzení vyřčeného výroku odvoláním se na královskou či dokonce božskou autoritu. Jak již bylo zmíněno, oba typy takovýchto výpovědí jsou často obsaženy v právních dokumentech. Tvrzení a potažmo i sankce za nepravdivá tvrzení jsou často uváděny přímo v zákonech, kde jsou za lživé výroky stanoveny různorodé sankce ovlivněné řadou aspektů. V první řadě zde bezpochyby hrála roli kulturní odlišnost jednotlivých starověkých zemí.² Význam také mělo, zda se jednalo o tvrzení či přísahu stvrzenou odvoláním se na bohy či

¹ Tato práce zpracovává vybrané dokumenty pocházející z Mezopotámie (Sumer, Babylónie, Asýrie), dále pak ze starověkého Egypta a Chetitské říše.

² A také stupeň jejich vývoje neboť práce zahrnuje velký časový úsek.

panovníka. V neposlední řadě byly důležité okolnosti související s tvrzením, tedy jakou závažnost mohla mít v tomto případě lež a jaké následky by její považování za skutečnost mohlo vyvolat. Význam a váhu vyřčeného tvrzení nám přibližuje následující ustanovení Chammurapiho zákoníku³, kde je verbálnímu výroku přisuzována taková vážnost, že na jeho základě dojde ke zproštění viny údajného pachatele, v tomto případě tedy holiče, který neoprávněně, ale nevědomě odstranil otrocké označení:

„Jestliže holič odstraní otrockou značku otroka, který mu nepatří, bez souhlasu otrokova majitele bude mu useknuta ruka.“

„Jestliže někdo uvede holiče v omyl tak, že holič odstraní otrockou značku otroka, který mu nepatří, zabijí toho dotyčného a pověsí ho do jeho dveří; holič musí přísahat: „Neodstranil jsem vědomě.“ a bude propuštěn.“⁴

Přísaha obviněného, kterou potvrzoval svou nevinu, mohla tedy vést k ukončení sporu, neboť byl-li přísahající ochoten riskovat nejen trest pozemského soudu, ale dokonce i hněv bohů, bylo předpokládáno, že je nevinný.⁵

Stejně jako tvrzení i přísahy se často objevují zejména v dokumentech právního charakteru, kdy může jejich prostřednictvím dojít k obvinění jiné osoby z protiprávního jednání či může jít o důkazní prostředek v rámci soudního sporu. Všichni účastníci soudních jednání, především svědci potvrzovali pravdivost svých tvrzení toliko ústní formou. Bylo tedy třeba zamezit úmyslně lživým výpovědím, které by mohly mít za následek zkeslení celého procesu a následně vynesení nespravedlivého rozsudku. Klíčové je pak spojení této přísahy s náboženstvím, neboť dotyčný ji vždy vyřkl ve jménu nějakého konkrétního boha či panovníka. Jednalo-li se o panovníka či boha bylo v podstatě nepodstatné, jelikož orientální vládce byl většinou přímo za boha považován a i v případě, že tomu tak výjimečně nebylo (například u chetitského krále), byla jeho pozice výjimečná a nedotknutelná. Porušení přísahy tedy mělo výrazně závažnější následek než nepravdivé tvrzení, neboť tím došlo současně k urážce nedotknutelné autority. S ohledem na skutečnost, jak výjimečnou a významnou roli náboženství v této době hrálo, je jasné, že trest za křivou přísahu mohl být pro dotyčného nepoměrně větší než sankce, před kterou se jejím prostřednictvím snažil uniknout.

³ Pocházející z období cca 1750 př. Kr.

⁴ §§ 226, 227 Chammurapiho zákony In ROTH, Marta T. a kol. *Law Collection from Mesopotamia and Asia Minor*. Second edition. Atlanta : Scholar Press, 1997, s. 124.

⁵ LANDGRÁFOVÁ, Renata. Zákon a řád ve starém Egyptě. In ANTALÍK, Dalibor – STARÝ, Jiří – VÍTEK, Tomáš: *Zákon a právo v archaických kulturách. Svět archaických kultur V*. Praha : Hermann & synové, 2010, s. 253.

Z některých ustanovení jasně vyplývá, že vyřčené přísaze (stejně jako tvrzení) byla presumována pravdivost, tedy byl primárně přepokládán soulad vyřčeného se skutečností a opak musel být dokázán. Příkladem může být i čl. 37 zákonů z Ešnunny⁶ zabývající se úschovou, respektive situací, kdy byly uschované předměty zničeny. Schovatel se zde zbavuje odpovědnosti právě prostřednictvím přísahy, v rámci které uvádí, že k celé události došlo bez jeho zavinění:

„Jestliže něčí dům byl vypleněn (i) s věcmi muže, který je dal v úschovu, došlo i k ztrátě věcí majitele domu, majitel domu v bráně chrámu boha Tiš-paka mu odpřisáhne při bohu „spolu s tvými věcmi se vskutku ztratily (i) mé věci, nedopustil jsem se špatnosti a ni podvodu“, odpřisáhne-li mu (takto), nebude mít (uschovatel) proti němu nároku.“⁷

Nepravdivé tvrzení za účelem získání prospěchu

Cílem nepravdivého tvrzení mohla být nejen snaha vyhnout se hrozícímu postihu, ale často také touha nějakým způsobem se obohatit. Takovou situaci předpokládal Chammurapiho zákoník:

„Jestliže někdo, komu se jeho věc neztratila, prohlásil „moje věc se ztratila“, a jestliže) u svého městského obvodu (bābtum) podal stížnost, jeho obvod jej před bohem usvědčí, že se jeho věc neztratila; tu on vrátí svému obvodu věc, které se domáhal, dvakrát.“⁸

Ale také například tzv. chetitské zákony⁹:

„Pokud někdo zapřáhne vola, koně, mulu nebo osla a on zemře nebo jej vlk sežere nebo zmizí, je povinen zvíře nahradit. Ale pokud prohlašuje: „Zemřelo zásahem boha“, musí to odpřisáhnout.“¹⁰

Chetitské zákony dále neuvádějí trest za křivou přísahu, nicméně jelikož zpochybnění královské autority bylo v Chetitské říši trestáno nejvyšším trestem¹¹, s největší pravděpodobností i útok na božskou autoritu byl sankcionován stejným způsobem.

⁶ Zákony Ešnunny pocházejí cca z období 1770 př. Kr.

⁷ Čl. 37 Zákonů z Ešnunny In KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva, Chammurapi a jeho předchůdci*. Praha : Academia, 1979, s. 117-118.

⁸ § 126 Chammurapiho zákoník. In KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva, Chammurapi a jeho předchůdci*. Praha : Academia, 1979, s. 131.

⁹ Pocházející cca z období 15. – 14. století př. Kr.

¹⁰ § 92 chetitských zákonů. In NEUFELD, Ephreim. *The Hittite Laws*. London : Luzac & Co. Ltd., 1951, s. 40.

¹¹ Srov. § 173 chetitských zákonů.

Křivé obvinění z trestného činu

Obvinění z trestné činnosti bylo ve všech orientálních despociích bráno velmi vážně, a to již z toho důvodu, že právě jeho vyřčením často došlo k zahájení trestního řízení. Starověké zákoníky byly připraveny i na situaci, kdy by se jednalo o křivé obvinění a provinilce přísně trestaly. Zpravidla se ovšem nejedná o samostatnou skutkovou podstatu, ale sankce za křivé obvinění jsou uvedeny roztržštěně u příslušných skutkových podstat, z nichž byl dotyčný neprávem obviněn. Také tresty jsou odstupňovány právě v závislosti na těchto skutkových podstatách. Takové ustanovení nalezneme ve Středoasyrských zákonech¹² v části zabývající se trestným činem cizoložství vdané ženy, které bylo považováno za závažný trestný čin

„Jestliže někdo řekne svému sousedovi, buď za zády nebo v hádce: „S tvou manželkou lihají, dokážu to“, jestliže to neprokáže a neusvědčí ji, tomuto muži dají 40 (ran) holí, bude konat plný měsíc nucené práce pro krále [vtisknou mu (potupnou známou) ostříhání (hlavy)] a zaplatí 1 talent cínu.“¹³

Jedno nepodložené tvrzení bylo trestáno celou řadou trestů zahrnující dokonce i tresty dehonestující (ostříhání hlavy). Sankce měla plnit především zstrašující charakter a odradit jednotlivce od falešného obvinění, které by mohlo mít velmi závažné následky. Pokud by na základě nepravdivého tvrzení došlo k odsouzení ženy za trestný čin cizoložství, následoval by trest nejvyšší – smrt.¹⁴ Svou roli jistě hrál i fakt, že takovýmto obviněním byla poškozena čest dotyčného. Přestože je sankci jako takovou vždy třeba posuzovat v závislosti na charakteru práva té dané země a přestože právě pro Asyrskou říši je typická značná surovost, a to i v oblasti práva, i jiné právní řády se stavěly k falešnému či nepodloženému obvinění značně negativně a tomu odpovídaly i tresty. Chammurapiho zákoník nám stejnou situaci upravljuje velmi podobným způsobem, tedy ukládá tělesný a dehonestující trest:

„Jestliže někdo ukázal prstem po kněze ėntum/ugbablum nebo po manželce plnoprávného občana a neusvědčil ji, tohoto člověka před soudci zbijí a oholí polovinu jeho hlavy.“¹⁵

¹² Středoasyrské zákony pocházejí cca z období 1076 př. Kr.

¹³ § 18 Středoasyrských zákonů, tabulka A. In KLÍMA, Josef. *Zákony Asýrie a Chaldeje. Pokračovatelé Chammurapiho*. Praha : Academia, 1985, s. 145. Obdobně bylo trestáno neprokázané obvinění ze sodomie, které by v případě prokázání bylo taktéž trestáno velmi přísně – vykastrováním dotyčného, srov. § 19 tamtéž.

¹⁴ Srov. ustanovení § 13 – 16 tamtéž.

¹⁵ § 127 Chammurapiho zákoníku. In KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva...*, s. 131.

Je bezesporu zajímavé porovnat ustanovení Chammurapiho zákoníku s ustanovením jeho sumerských předchůdců – zákonů Ur-Namma¹⁶, jenž výše uvedený čin trestá finanční náhradou:

*„Pokud muž obviní ženu mladého muže z promiskuity, ale ordál Řeky ji očistí, muž, jenž ji obvinil, naváží a dodá 20 šekelů stříbra.“*¹⁷

a zákonů Lipit-Ištara:¹⁸

*„Jestliže někdo, bez důvodu(?) obvinil jiného z věci, o které neměl dotýčný ani tušení, a tento muž to neprokázal, ponese trest, jenž hrozil obviněnému.“*¹⁹

Porovnáme-li sumerské a babylonské právo (konkrétně Chammurapiho zákoník), vychází nám výrazně přísnější nová úprava oproti staré. Vztah Chammurapiho zákoníku a starší úpravy ovšem není jednoduchý. Posuzujeme-li Chammurapiho zákoník jako celek, pak je nutné zmínit, že sice navazuje na starší úpravy jak formou, tak i obsahem, přesto se nejedná o pouhou kompilaci. Právě v oblasti trestního práva došlo ke značnému ztížení trestních sazeb oproti dřívější době, a to v důsledku uvolnění mravů a nutnosti zajištění ochrany hospodářských hodnot.²⁰

Je třeba připomenout, že právo se v tomto případě stavělo k falešným či nedostatečně prokázaným obviněním velmi negativně výhradně v případě, že se obvinění týkalo plnoprávných osob. Tamní přístup, přesunující důkazní břemeno na člověka jenž obvinění pronesl, měl zabránit bezdůvodnému udavačství.²¹

Chammurapiho zákoník upravuje neprokázané obvinění i v dalších případech, jako je: vražda, kdy je udavač sám potrestán za neprokázané obvinění smrtí:

„Pokud někdo spáchá vraždu, bude zabit.“

*„Pokud někdo obviní jiného ze zabití, ale neprokáže to (proti němu), bude ten, jenž jej obvinil, zabit.“*²²

¹⁶ Zákony města Ur pocházejí přibližně z období 2100 př. Kr.

¹⁷ § 14 zákoníku Ur-Namma. In ROTH, Marta T. a kol. *Law Collection...*, s. 18.

¹⁸ Zákony Lipit-Ištara isinského vládce pocházejí zhruba z období 1930 př. Kr.

¹⁹ § 17 zákony Lipit-Ištara. In ROTH, Martha T. a kol. *Law Collection...*, s. 29.

²⁰ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 89.

²¹ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 208.

²² § 1 Chammurapiho zákoníku. In DRIVER, Godfrey Rolles – MILES, John C. *The Babylonian Laws. Volume II. Transliterated text translation philological notes glossary*. Oxford : Clarendon Press, 1955, s. 12-13.

nebo čarodějnictví, kdy o vině či nevině rozhoduje ordál Řeky, ale v případě prokázání nevinu obviněného je zde pro udavače rovněž trest smrti:

„Pokud někdo obvinil jiného z čarodějnictví a pak mu to nedokázal, ten, kdo byl obviněn z čarodějnictví, má jít do svaté řeky; půjde do svaté řeky a pokud ho svatá řeka přemůže, ten, kdo jej obvinil, získá jeho dům; pokud svatá řeka dokáže, že muž je nevinný (nespáchal trestný čin), bude opět svobodný, ten, kdo jej obvinil z čarodějnictví, bude zabit; ten, kdo skočil do svaté řeky, získá dům toho, kdo jej obvinil.“²³

Na jedné straně je sice obviňující motivován možným majetkovým prospěchem, na druhé straně se vystavuje smrtelnému riziku. Cílem ustanovení bylo tedy dosáhnout ideálního výsledku, kdy by na jedné straně byli spravedlnosti vydáváni skuteční viníci, neboť ten, kdo by je obvinil, by tak učinil až po důkladnějším prověření skutečnosti a na druhé straně by bylo zamezováno falešným udáním prostřednictvím zastrašující sankce.

O tom, že problematiku falešného obvinění řešily všechny starověké státy, svědčí i úryvek ze soudního protokolu ve starověkém Egyptě. Soud se zde zabýval obviněním z trestného činu urážky panovníka, které měl údajně spáchat představený dělníků jménem Haj. Obvinění vznesli jeho spolupracovníci a samotný Haj vypovídal takto:

„Zatím co jsem spal ve své chatě, přišel Penamón se svými lidmi a učinili na mne, Haje, udání pro cosi o vznešenosti krále [řkouce]: ‚Vyslovil urážky proti [králi] Sethimu‘.“²⁴

V průběhu tohoto případu nedošlo ovšem mezi obviňujícími ke shodě:

„Soudní sbor jim řekl: ‚Povězte nám, co jste slyšeli.‘ Když naléhali na sebe, perouce se, a představený dělníků Peneb jim řekl: ‚Povězte nám, co jste slyšeli‘, odpověděli: ‚Neslyšeli jsme nic.‘“²⁵

Aby byl Haj definitivně očištěn, museli obviňující stvrdit změněnou výpověď formou přísahy:

„Tu soudní sbor jim, Penamónovi, Ptahšedovi, Vennofrovi a Tevosře řekl: ‚Odříkejte: Jako že trvale žije Amón a jakože trvale žije panovník, nebylo urážky vyslovené proti králi. Kdybychom ji dnes zatajili, abychom ji roztrušovali zítra nebo pozítří, necht' nám uříznou nos a uši a přisoudí nám i všechny jiné zlé tresty!‘“²⁶

²³ § 2 tamtéž, s. 13-15.

²⁴ LEXA, František. *Veřejný život ve starověkém Egyptě II. Doklady*. Praha : Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1955, s. 77.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ LEXA, František. *Veřejný život...*, s. 78.

Jak je zjevné, přísaha byla vyřčena ve jménu obou nejvyšších autorit starých Egyptanů, tedy ve jménu jednoho z nejvýznamnějších bohů pestrého egyptského panteonu a ve jménu samého krále. Udavači pochopitelně trestu neušli:

„Pak jim bylo vysázeno sto důkladných ran prutem.“²⁷

Trest může působit oproti úryvkům z mezopotamských pramenů v podstatě mírně, nicméně v kontextu staroegyptského práva se jednalo o závažnější sankci, a to již proto, že tělesné tresty nebyly ukládány příliš často.

Křivá výpověď a falešné svědectví

S ohledem na vážnost jaká byla přísaze přisouzena byla stanovena i přísná sankce pro případné porušení. Jak již bylo zmíněno, jednalo se především o pomstu ze strany božstev. Byla-li přísaha vyřčena v jejich jméně, lidé předpokládali, že bohové lháře za takový čin sami potrestají. Nespoléhali se ovšem na božskou odplatu zcela, jak je patrné při jednom ze staroegyptských soudních zápisů. Předmětem sporu byla kupní cena zaplacená za otrokyni. Erenofre (kupující) vypočítala seznam věcí, které za otrokyni údajně zaplatila. Proti ní stálo tvrzení dalších osob vypovídajících, že v kupní ceně byly zahrnuty i věci patřící do majetku jiné osoby (Bekmúty). Přísaha, kterou pronášeli účastníci sporu ve své výpovědi, byla doslovně určena soudem samotným:

„Vyšetřovací soud řekl obyvatele města Erenofre: „Přísahej při pánu – kéž žije, jest zdrav a svěží! –: Budou-li postaveni proti mně svědkové, že byl nějaký majetek obyvatelky města Bekmúty v ceně, kterou jsem zaplatila za tuto služku, a já jsem to zatajila, dostane se mi 100 ran [holí] a budu [té otrokyně] zbavena.“

Přísaha: „Jakože trvale žije Amón a jakože trvale žije panovník – kéž žije, je zdrav a svěží!, budou-li postaveni proti mně svědkové, že byl nějaký majetek obyvatelky města Bekmúty v ceně, kterou jsem zaplatila za tuto služku, a já jsem to zatajila, dostane se mi 100 ran [holí] a budu [té otrokyně] zbavena.“²⁸

Coby sankce je uveden tělesný trest a ztráta otrokyně.²⁹ Ztráta otrokyně je myšlena jako trest za neoprávněné nakládání s věcmi patřící Bekmútě. Křivá přísaha je pak trestána tělesným trestem, ve formě bití holí. Trest je v tomto

²⁷ LEXA, František. *Veřejný život...*, s. 78.

²⁸ LEXA, František. *Veřejný život...*, s. 99.

²⁹ Trest odebrání otrokyně by byl pro Erenofru značný s ohledem na cenu otrokyně. Výčet věcí, jež Erenofre za otrokyni zaplatila. In LEXA, František: *Veřejný život...*, s. 99.

případě totožný se sankcí, jaká byla vyměřena udavačům v předešlém případě, tedy i v případě přestaveného dělníka Haje. Bití ovšem nebylo jedinou újrou, která případnému křivopřísežníku hrozila. Další z dokladů zmiňují i tvrdší sankce:

„Bylo mu uloženo, aby složil přísahu při vládci – kéž žije, jest zdrav a svěží! – slovy: „Kdybych lhal, necht’ jsem zmrzačen a poslán do Núbie!“³⁰

Uvedené zmrzačení znamenalo useknutí nosu a uší, což byl ve starém Egyptě trest tradičně spojený s nucenými pracemi.³¹ Takový trest je bezpochyby mnohem tvrdší než bití holí, byť ve značném rozsahu. O tom, že se nejednalo o ojedinělý případ, svědčí další úryvky:

„Byla jí uložena přísaha při vládci – kéž žije, jest zdrav a svěží! – řekne-li lež, že bude zmrzačena a vsazena do klády.“³²

Některé zákoníky v rámci soudního řízení s úmyslně nepravdivým tvrzením počítaly a uváděly jej coby samostatnou skutkovou podstatu. Mezi ně patří například Chammurapiho zákoník:

„Jestliže někdo vystoupil u soudu s křivým svěděním a výpověď, kterou učinil, neprokázal, bude, jestliže jde o hrdelní spor, potrestán smrtí; jestliže vystoupil se svěděním (ve sporu) o obilí nebo o peníze, ponese trest v hodnotě tohoto sporu.“³³

či § 28 zákoník Ur-Nammua:

„Pokud se někdo prezentuje jako svědek, ale prokáže se, že je to křivopřísežník, zváží a dodá 15 šekelů stříbra.“³⁴

V rámci soudního řízení byla přísaha obligatorní náležitostí a její odmítnutí devalvovalo výrok dotyčného na lež:

„Pokud člověk vystupuje jako svědek, ale odmítne přísahu, je povinen provést náhradu toho, co je předmětem sporu.“³⁵

Tvrzení proti tvrzení – vliv konkrétní osob

Celá rozebíraná problematika naráží na jeden základní problém, a tím je váha tvrzení osob stojících proti sobě. Pro právo zmiňovaných starověkých

³⁰ LEXA, František. *Veřejný život...*, s. 111.

³¹ Srov. např. zákony krále Haremheba.

³² LEXA, František. *Veřejný život...*, s. 112.

³³ § 3 – 4 Chammurapiho zákonů. In KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 122.

³⁴ § 28 zákoníku Ur-Nammu. In ROTH, Martha T. a kol. *Law Collections...*, s. 20.

³⁵ § 29 zákoníku Ur-Nammu, tamtéž.

národů je typická diferenciací, t. j. rozdílný přístup k osobám v závislosti na jejich společenském postavení. V tomto případě je třeba ponechat stranou rozdělení skupin obyvatel na svobodné a otroky, neboť starověké právo je charakteristické jejich diametrálně odlišným postavením, a zaměřit se spíše na společenské rozdíly v rámci skupiny svobodných obyvatel. Mezopotámie jednoznačně patřila mezi státy otevřeně zvýhodňující vyšší vrstvy, Egypt na druhou stranu usiloval, alespoň oficiálně, o rovnost, kterou proklamoval v především v dokumentech naučného charakteru. Takzvaná Nauka Amenopova³⁶ doslova uvádí:

„Nevěnuj zvláštní pozornosti člověku skvěle oblečenému a nevšímej si také zvláště rozedraného! Nepřijímej darů od člověka mocného a nepotlačuj kvůli němu slabého!“³⁷

V praxi bohužel i na první pohled pokrokový Egypt bojoval s korupcí a s ní spojeným upřednostňováním nároků movitých a vlivných osob oproti ostatním. Nicméně rozhodně lze říci, že takové jednání bylo chápáno jako negativní, a pokud bylo odhaleno, pak bylo trestáno. Dle pramenů doplatil na porušení nestrannosti i nejvyšší z egyptských úředníků a druhý nejvlivnější muž ve státě po králi samotném – vezír Cheti, což ho stálo jeho výjimečný post:

„Vypravuje se, že zacházel se svými lidmi hůře než s jinými z bázně [že by se o něm řeklo, že dává] neprávem [přednost svým lidem]. Když si kdosi z nich stěžoval na rozsudek, který mu hrozil, vytrval při jeho škodě. To jest více než spravedlnost! Nezapomínej na spravedlivé rozhodování, neboť bohu se hnusí stranictví! To jest v nauce, tedy chovej se tak! Pohlížej na toho, koho znáš, jako na toho, koho neznáš; na toho, kdo jest blízký králi, jako na toho, kdo jest vzdálen od jeho paláce.“³⁸

³⁶ S naukami či takzvanou mudroslovnou literaturou se v Egyptě setkáváme velmi často. Staroegyptský název tohoto typu literatury je „sbójet“ – naučení, ponaučení, nauka. Podle pověsti byl autorem první z nauk slavný vezír Imhotep. Tvůrci takovýchto dokumentů bývali většinou významní úředníci na konci své kariéry, kteří z pozice uznávaných autorit sepisovali ponaučení pro příští generace. Tyto nauky svým charakterem ovšem nejsou pramenem práva, jde spíše o soupis morálních zásad, které se pochopitelně v mnoha ohledech s právními normami překrývají. K mudroslovné literatuře podrobně LANDGRÁFOVÁ, Renata. Jak se stát nesmrtelným. Mudrosloví a nepsaný zákon ve starém Egyptě. In ANTALÍK, Dalibor – STARÝ, Jiří – VÍTEK, Tomáš a kol. *Mudrosloví v archaických kulturách. Svět archaických kultur IV*. Praha : Hermann & synové, 2009, s. 29-52.

³⁷ LEXA, František. *Výbor ze starší literatury egyptské*. Praha : Nakladatelství Šolc a Šimáček společnost s r.o., 1947, s. 262.

³⁸ LEXA, František. *Veřejný život ve starověkém Egyptě...*, s. 54-55.

Je tedy očividné, že právě Egypťané, ačkoli nedokázali ve všech případech zajistit stoprocentní nestrannost, jednostranné zvýhodňování neuznávali, což se s největší pravděpodobností týkalo i oblasti tvrzení a jejich váhy. V praxi však v Egyptě stejně jako v ostatních starověkých zemích byli privilegiováni značně zvýhodňováni a je proto vysoce pravděpodobné, že jejich slovo mělo větší váhu. Přesto i pro ně platila přísná sankce pro případ lživého tvrzení či výroku.

Závěr

Závěrem lze tedy shrnout, že jakýkoli ústní projev byl ve starověkých státech brán velmi vážně a mohl mít dalekosáhlé následky. Pouhým vyřčením slov tak mohlo dojít nejen k urážce na cti, ale také k obvinění z trestného činu, které jak bylo výše uvedeno mohlo mít za následek potrestání nařčeného i v případě jeho nevinu (byla-li vina určována například prostřednictvím orďálu). Samotný řečník se pak vystavoval riziku značné, často i nejvyšší sankce ukládané světskou mocí a pochopitelně i riziku trestu vykonaného mocí božskou (při porušení přísahy ve jménu bohů). Ať už zmíněné vedlo k pravdomluvnosti či byla lákadla získání prospěchu nebo naopak poškození nenáviděné osoby příliš vábivá, starověký člověk byl pravděpodobně velmi opatrný při veřejné presentaci svých výroků.

Recenzent: JUDr. Marek Števček, PhD.

UHLÍŘOVÁ, Michaela. Claim, oath and their legal impact in selected countries of the ancient world. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, Vol. 3, 2011, No.5, p. 75-84.

The contribution is focused on the oral expression of fact, respective to the legal effect which this statement might have. Primarily there is a common claim, distinguished from the oath, which is further reinforced by appeal to the gods or the ruler. The seriousness of the oath was therefore undoubtedly much higher on the other hand the abuse of oath was also examined much more strictly because it was also an insult to the ruler or the gods themselves.

The verbal expression of certain fact was a powerful weapon for ancient man. Based on the oral impeachment, another person could be charged from criminal activity and it was the start of the criminal proceeding. Most of the evidence in the proceedings was made by the oral testimony of witnesses. But legislators were aware of the danger of deliberately false statements that were intended to harm innocent people or to obtain a personal benefit and then severely punish the liars. Unfounded accusations, false testimony and perjury have been strictly punished and the penalties were not only the punishment for offenders but they also have a preventive effect on the rest of the population. With regard to the nature of the sanctions, preventive effect was undoubtedly effective.